

Avdelningen för juridik  
Emilia Danielsson

Socialdepartementet

103 33 Stockholm

## Förslag till lagrådsremiss För barns rättigheter och trygghet - En ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga

### Sammanfattning

- Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) ställer sig positiv till att det föreslås en ny lag som bättre svarar mot de behov av skydd och stöd som barn och unga har idag.
- SKR anser att det tydligare bör övervägas om dubbla regleringar i förhållande till socialtjänstlagen alls behövs och i så fall i fråga om vilka bestämmelser.
- SKR bedömer att det finns en risk att ändringen från ”behövlig” till ”nödändig” vård uppfattas som att förutsättningarna för omhändertagande enligt lagen minskar.
- SKR anser att det är viktigt att det klargörs att barn och unga med behov av bostad med särskild service enligt 9 § 8 LSS kan placeras i ett sådant boende även då de vårdas enligt LVU, samt att det är möjligt att bevilja andra insatser enligt LSS under LVU-vården.
- SKR är huvudsakligen positiv till de föreslagna förändringarna av grundarna för vård enligt 2 och 3 §§ nuvarande LVU, men anser att det i vissa delar behöver tydliggöras.
- SKR ser en risk att den föreslagna regleringen om en sammantagen bedömning kommer skapa otydlighet i tillämpningen av den nya lagen.
- SKR förstår att intentionen med förslaget är att stärka barnets rätt. SKR kan också se behovet av att barn som har knutit an till ett familjehem kan bo kvar där, om det bedöms vara till barnets bästa. Det finns dock flera problem med den föreslagna lösningen. Det är t.ex. inte tydligt vad vården ska bestå i och under vilka förutsättningar sådan vård kan upphöra. Vidare ser SKR en risk för att förslaget kommer minska incitamenten vårdnadsöverflyttning till familjehemmet.
- SKR ser positivt på att det införs undantag från kravet att vården ska inledas utanför det egna hemmet, men anser att bestämmelsen

bör ges en annan utformning för att möjliggöra undantag även i andra fall då det kan finnas starka skäl för att låta barnet eller den unge stanna i sitt hem.

- SKR efterfrågar ytterligare vägledning i fråga om vad som omfattas av socialnämndens bestämmanderätt och i vilka delar den kan överlämnas till den som fått i uppdrag att utföra vården.
- SKR tillstyrker att rätten att begära att vården ska upphöra tydligt kommer till uttryck i lag samt att det införs en begränsning av en vårdnadshavares möjligheten att begära att vård enligt 2 § LVU ska upphöra, men anser att det även bör gälla beslut om umgängesbegränsning och hemlighållande av vistelseort.
- SKR anser att utkastets ekonomiska analys inte fullt ut belyser reformens samlade effekter för kommunerna.
- Med anledning av den korta remisstiden har SKR inte haft möjlighet att svara på remissen i den del den avser en ny lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården.

## Allmänna synpunkter

I utkastet till lagrådsremiss föreslås en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga samt en ny lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården. Utkastet bygger på förslag som remitterades för 10 år sedan, förslag som remitterats på senare år samt förslag som inte tidigare remitterats. Utkastet är omfattande och rör nya förslag av ingripande karaktär. Bland de förslag som inte tidigare remitterats finns en ny grund för omhändertagande – anknytning – som till sin utformning skiljer sig från tidigare förslag och till sin karaktär från nuvarande grunder för tvångsvård. Då förslagen rör tvångsvård av barn och unga är det viktigt att remissinstanserna får rimliga förutsättningar att sätta sig in i förslaget och formulera ett remissvar. I detta fall har remisstiden bestämts till sju veckor, och sträcker sig därtill över jul- och nyårshelg. SKR anser att remisstiden varit allt för kort.

Om det utifrån förslagets omfattning, komplexitet och beskaffenhet i övrigt finns godtagbara skäl kan ett remissförfarande vara kortare än sedvanliga tre alternativt fyra månader. Så kan t.ex. vara fallet vid mindre kompletteringar av redan remitterade förslag. Det kan inte anses vara fallet här. Tvärtom har det i kontakter som SKR haft med sina medlemmar framkommit att de ändringar som föreslås uppfattas som omfattande och att det inte funnits tid att göra den analys av förslagen som behövts. SKR delar den bedömningen. Såsom regeringen själv skriver är det viktigt att den lagstiftning som rör tvångsomhändertagande av barn och unga svarar upp mot de situationer då omhändertagande måste ske och samtidigt balanserar högt ställda krav på rättssäkerhet, förutsägbarhet och tydlighet (s. 98). Enligt SKR understryker det vikten av att förslagen bereds på ett sätt som

ger remissinstanserna förutsättningar att lämna väl avvägda synpunkter som kan bidra till lagstiftning som är ändamålsenlig och långsiktigt hållbar. SKR har begärt att regeringen förlänger remisstiden eller i vart fall beviljar SKR anstånd till nästa ordinarie politiska beslutstillfälle då denna remiss kan behandlas, men har inte fått anstånd.

Med anledning av den korta remisstiden har SKR inte haft möjlighet att svara på remissen i den del som avser förslaget till lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården och synpunkter lämnas därmed endast på förslaget till ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga.

## **Avsnitt 5.4 Lagens tillämpningsområde och syfte**

Enligt utkastet ska den nya lagen liksom nuvarande LVU vara utformad som ett komplement till socialtjänstlagen och reglera de närmare förutsättningarna för att avvika från att ge vård på frivillig väg. Trots att lagen är ett komplement till socialtjänstlagen innehåller förslaget flera bestämmelser vilka reglerar samma sak som socialtjänstlagen. SKR anser att regeringen i det fortsatta lagstiftningsarbetet behöver tydliggöra varför det finns behov av dubbla regleringar. I vissa fall rör det äldre bestämmelser som förts över till den nya lagen, däribland viktiga bestämmelser om respekt för integritet och barn och ungas rättigheter, men även nya bestämmelser som den om god kvalitet samt vetenskap och beprövad erfarenhet. I och med att lagen ska vara kompletterande kan dubbla regleringar skapa otydlighet i vilken mån övriga bestämmelser i socialtjänstlagen är tillämpliga, samt vad som gäller i annan lagstiftning som kompletterar socialtjänstlagen men som inte har motsvarande bestämmelser. SKR anser att det tydligare bör övervägas om dubbla regleringar alls behövs och i så fall i fråga om vilka bestämmelser.

I utkastet förslås att uttrycket ”behövlig vård” ska ersättas med ”nödvändig vård”. SKR bedömer att det finns en risk att den ändrade ordalydelsen kommer uppfattas som att möjligheten att omhänderta barn och unga med stöd av lagen minskar, även om det anges i utkastet att någon förändring i sak inte är avsedd. Det kan också få konsekvenser vad gäller omfattningen av socialnämndens bestämmanderätt eftersom denna är kopplad till de beslut som behövs för att genomföra vården. Det är mycket viktigt att socialnämndens bestämmanderätt inte begränsas eftersom det ofta är en förutsättning för att omhändertagna barn och unga får tillgång till exempelvis utbildning, hälso- och sjukvård och LSS-insatser.

## **Avsnitt 5.5 Innebörden av omhändertagandet och vården**

I den förslagna 1 kap. 5 § anges att med vård avses insatser för barn och unga enligt socialtjänstlagen. Bestämmelsen kan anses motsvara tidigare 10 § andra stycket LVU som togs bort i samband med att den nya socialtjänstlagen infördes. Den tidigare bestämmelsen väckte viss osäkerhet i relation till insatser enligt LSS och då särskilt om det var möjligt att bevilja bostad med särskild service till barn enligt 9 § 8 LSS till de barn som vårdades med stöd av LVU. Det förkommer att barn som bereds vård enligt LVU har behov av ett boende på en bostad med särskild service enligt LSS. Boende enligt LSS finns emellertid inte angiven som en placeringsform i 22 kap. socialtjänstlagen. SKR anser att det är viktigt att det i det fortsatta lagstiftningsarbetet klargörs att det inte finns några hinder mot att barn och unga med behov av bostad med särskild service kan placeras i ett sådant boende även då de vårdas enligt LVU samt att det är möjligt att bevilja andra insatser enligt LSS under LVU-vården.

## **Avsnitt 7.1 De generella förutsättningarna för omhändertagande**

I förslaget till 3 kap. 1 § anges att ett barn eller ungdom får omhändertas om ”den planerade vården är nödvändig”. I författningskommentaren anges att den nya bestämmelsen inte innebär någon ändring i sak. I skälen anförs emellertid att det idag är osäkert om domstolen vid sin prövning ska ta ställning till om den planerade vården är nödvändig. För att domstolen ska kunna göra en fullständig proportionalitetbedömning bör därför utgångspunkten enligt utkastet vara att domstolen ska ta ställning till om den planerade vård som socialnämnden bedömt nödvändig är det. SKR anser att det behöver klargöras om syftet med att denna skrivning förs in i lagen är att domstolarna ska göra någon annan prövning än den de gör enligt nuvarande lagstiftning och i så fall ge exempel på vad denna prövning kan innebära och hur det ska gå till. Exempelvis anges det i utkastet att det idag inte sker någon uttrycklig prövning av om den planerade vården väntas lösa det aktuella problemet. En sådan prövning skulle medföra svåra bedömningar i bevishänseende eftersom en placering utanför det egna hemmet inte alltid löser de bakomliggande problemen. Syftet med placeringen är snarare att begränsa skadan för barnet eller den unge i möjligaste mån. Enligt SKR bör det även fortsatt endast vara samtyckets omfattning som prövas i förhållande till den vård som planeras enligt vårdplanen.

## Avsnitt 7.2 Förutsättningarna för vård på grund av förhållande i hemmet och eget beteende

De föreslagna förändringarna av grunderna för vård enligt 2 och 3 §§ är enligt SKR huvudsakligen positiva. Att rekvisiten i båda paragraferna moderniseras och justeras innebär att lagstiftningen i större utsträckning speglar dagens riskmiljöer för barn och unga och förtydligar möjligheten att ingripa i vissa situationer.

I utkastet föreslås att uttrycket ”socialt nedbrytande beteende” ska kompletteras med ”något annat destruktivt beteende”. SKR ställer sig positivt till att även beteenden som visar på att barnet eller den unge har en tydligt bristande förmåga att skydda sig själv kan ligga till grund för omhändertagande. SKR efterfrågar dock ytterligare exempel på när och hur rekvisitet ska kunna tillämpas, exempelvis i relation till barn eller ungdomar med en ätstörning.

I utkastet görs bedömningen att psykiska besvär eller psykiatriska tillstånd inte i sig utesluter ett omhändertagande för vård. Bedömningen tar sin utgångspunkt i de tillämpningssvårigheter som enligt utkastet uppstått efter ett avgörande från Högsta förvaltningsdomstolen (RÅ 2010 ref. 24) och syftar till att klargöra hur förekomst av psykiatrisk problematik ska förhålla sig till förutsättningarna för tvångsvård.

SKR delar bedömningen att psykiska besvär eller psykiatriska tillstånd i sig inte utesluter ett omhändertagande för vård när förutsättningarna i övrigt är uppfyllda. Utkastets formuleringar kan dock läsas som att socialtjänstens ansvar utvidgas i förhållande till hälso- och sjukvårdens ansvar. En sådan tolkning går enligt SKR längre än ett rent klargörande av rättsläget och riskerar i praktiken leda till en ansvarsförskjutning från hälso- och sjukvården till socialtjänsten. Barn och unga med psykiatriska diagnoser riskerar redan idag att hamna mellan huvudmännens ansvarsområden, bland annat på grund av begränsad tillgång till barn- och ungdomspsykiatri och höga trösklar för vård enligt LPT. Den vård som ges enligt LPT är därtill ofta relativt kort. Om bristande tillgång till psykiatrisk vård leder till att barnets eller den unges tillstånd försämras, kan socialtjänsten i praktiken komma att användas för att hantera ett i grunden medicinskt vårdbehov genom tvångsvård enligt den föreslagna lagen. SKR kan se sådana tendenser redan idag. Om den förslagna lagen driver på denna utveckling skulle det därför kunna få betydande konsekvenser för kommunerna. Socialtjänsten har inte behörighet att bedriva specialiserad vård i syfte att behandla psykiatriska tillstånd eller sjukdomar. Det är regionen som är ansvarig huvudman för sådana insatser. Det är vidare inte lämpligt att socialtjänsten ensam utvecklar sådana insatser i syfte att tillgodose behov som en annan huvudman ansvarar för. SKR anser att

regeringen behöver vara mycket tydligare i sina skrivningar att någon utvidgning eller förskjutning av socialtjänstens ansvarområde inte är avsedd.

Det föreslås att det i lagen ska anges att det får göras en ”sammantagen bedömning” av de förhållanden i hemmet respektive de beteenden som kan ligga till grund för ett omhändertagande för vård. Enligt förslaget ska flera förhållanden i hemmet som inte var för sig berättigar till ett omhändertagande för vård tillsammans med andra förhållanden i hemmet kunna motivera ett omhändertagande. I skälen till förslaget berörs även möjligheten att göra en sammantagen bedömning av den påtagliga risken. Enligt SKR:s bedömning är det inte tydligt av bestämmelsens formulering att den avser att reglera även detta. Intentionen i förslaget är god, men SKR ställer sig tveksam till nyttan av en sådan reglering. Det är ofta flera omständigheter som föranleder ett omhändertagande. LVU innehåller idag rekvisiten ”brister i omsorgen” och ”annat socialt nedbrytande beteende” vilka ofta samlar just flera omständigheter som sammantaget medför att det finns en påtaglig risk för barnet eller den unges hälsa och utveckling. I utkastet föreslås därtill tydliggörande och i vissa delar en utvidgning av de omständigheter som kan ligga till grund för omhändertagande. Det är viktigt att rekvisiten för omhändertagande är tydliga. SKR ser en risk att regleringen om en sammantagen bedömning kommer skapa otydlighet i tillämpningen av bestämmelserna. Med hänsyn till att det rör sig om tvångsvård är det vidare problematiskt om inte förutsättningarna för tvångsvård framgår med tillräcklig tydlighet direkt av lagen. SKR anser därför att det fortsatt ska krävas att någon av de uppräknade förhållandena i de förslagna 3 kap. 2 § och 3 § ska vara uppfyllda för att ett omhändertagande ska kunna ske.

## **Avsnitt 8 Omhändertagande för vård på grund av anknytning**

I utkastet föreslås en ny grund för omhändertagande – anknytning. Omhändertagande för vård på grund av anknytning kan bli aktuellt om barnet är placerat på grund av förhållanden i hemmet, förutsättningarna för vården har upphört och det finns en påtaglig risk för att barnets hälsa och utveckling skadas om placeringen i familjehemmet upphör. SKR förstår att intentionen med förslaget är att stärka barnets rätt. SKR kan också se behovet av att barn som har knutit an till ett familjehem kan bo kvar där, om det bedöms vara till barnets bästa. SKR anser dock att utformningen av förslaget i flera delar är problematiskt. Omhändertagande är som utgångspunkt tänkt att vara en tillfällig lösning där det finns kriterier för vårdens upphörande som vårdnadshavaren kan arbeta mot för att få till stånd en återförening. Omhändertagande på grund av anknytning skiljer sig väsentligt från detta synsätt. Det går därför att ifrågasätta om en placering

är den bästa lösningen för barn som är i behov av att stanna kvar i en familj efter att förutsättningarna för vården har upphört. I dessa fall bör det istället vara fråga om ett mer stadigvarande alternativ för att säkerställa att barnets bästa kommer i första hand.

SKR anser i likhet med vad som anförts i tidigare remissvar att det inte är tydligt vad vården ska bestå i efter att beslut om fortsatt omhändertagande på grund av anknytning är fattat och under vilka förutsättningar vården kan upphöra. SKR anser därför att mer utvecklade resonemang kring detta fortsatt behövs. Det bör vidare uttalas hur vård på grund av anknytning kan påverka det övervägande om vårdnadsöverflytt som det fortsatt ankommer på nämnden att göra.

Därtill anses vårdnadsöverflyttning i regel som den bästa åtgärden för att ge barnet kontinuitet, stabilitet och skydd. SKR ser en risk för att förslaget kommer minska incitamenten för familjehemsföräldrar att vilja ta över vårdnaden för barnet och att barnet istället blir kvar i långa placeringar.

Vidare innebär förslaget att reglerna om flyttningsförbud inte längre ska vara tillämpliga vid vård med anledning av förhållanden i hemmet, då anknytningsgrunden i teorin antas täcka även sådana situationer. I utkastet anges att anknytningsgrunden ska kunna tillämpas både vid behov av en mer varaktig placering och när en temporär fördröjning av återförening bedöms nödvändig. Det är dock enligt SKR:s mening oklart om anknytningsgrunden i praktiken kan ersätta flyttningsförbudet fullt ut. I teorin omfattas de situationer som i dag hanteras genom flyttningsförbud, men det är osäkert om det faktiskt kommer att täcka alla de mellanlägen som kan uppstå i det praktiska arbetet.

För det fall regeringen väljer att gå vidare med förslaget bör det även omfatta omhändertaganden som skett på grund av eget beteende. Barnets behov av kontinuitet, stabilitet och skydd mot skadliga uppbrott uppstår oberoende av om placeringen ursprungligen grundats på förhållanden i hemmet eller på den unges eget beteende. Anknytning till ett familjehem och risken för skada vid en separation är en följd av barnets faktiska livssituation och tid i placering, inte av den rättsliga grunden för omhändertagandet. En reglering som enbart ger möjlighet till att bo kvar i familjehemmet för de barn som är placerade med anledning av förhållanden i hemmet medför därför en risk för att barn i likartade situationer behandlas olika, utan att detta kan motiveras utifrån barnets bästa.

## **Avsnitt 11.2 Inledandet av vården**

I förslaget till 6 kap. 2 § anges att när vårdnadshavarna eller föräldrarna lever åtskilda och omhändertagandet sker endast på grund av den ena

vårdnadshavarens eller föräldrarnas förhållanden i hemmet så får vården inledas i den andra vårdnadshavarens eller föräldrarnas hem. SKR ser positivt på att det införs undantag från kravet att vården ska inledas utanför det egna hemmet. SKR anser dock att bestämmelsen bör ges en annan utformning för att möjliggöra undantag även i andra fall då det kan finnas starka skäl för att låta barnet eller den unge stanna i sitt hem, exempelvis med annan vuxen än vårdnadshavare eller förälder. Ett förslag är att undantaget istället kopplas till att det finns särskilda eller synnerliga skäl och att det i författningskommentaren anges att sådana skäl huvudsakligen kan göras gällande när vårdnadshavarna eller föräldrarna lever åtskilda och omhändertagandet sker endast på grund av den ena vårdnadshavarens eller föräldrarnas förhållanden i hemmet, men att bestämmelsen inte utesluter att det kan finnas andra situationer. SKR anser därtill att det vore bra med ett tydliggörande vad som avses med ”det egna hemmet”.

### **Avsnitt 11.3 Vård av god kvalitet**

I utkastet anges att den förslagna lagen fortsatt ska vara ett komplement till socialtjänstlagen. SKR ställer sig därför frågande till behovet av den förslagna regleringen om att vården ska vara av god kvalitet och bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. Med socialtjänst avses verksamheten som bedrivs enligt såväl socialtjänstlagen som LVU (1 kap. 2 § SoL). Att socialtjänstens verksamhet ska vara av god kvalitet och bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet följer därmed redan av 5 kap. 1 § SoL. Det kan förväntas att den som har det direkta ansvaret för vården känner till de lagkrav som gäller enligt såväl socialtjänstlagen som den förslagna lagen. Dubbla regleringar riskerar att skapa otydlighet ifråga om tillämpningen av övriga bestämmelser i socialtjänstlagen samt i förhållande till andra kompletterande lagstiftningar som inte har motsvarande dubbelreglering. Därav blir det inte heller tydligare för enskilda vad som kan förväntas av vården.

### **Avsnitt 11.4 Socialnämndens ansvar och bestämmanderätt över barnet och den unge**

Förslaget till 4 kap. 1 § beskriver ansvaret och bestämmanderätten för barnet eller den unga på ett delvis annat sätt än i nuvarande reglering. Enligt nuvarande reglering får den som socialnämnden uppdragit vården åt bl.a. bestämma om den unges personliga förhållanden, men i förslaget begränsas detta till frågor som rör den dagliga omsorgen. SKR efterfrågar ytterligare vägledning i vad som omfattas av socialnämndens bestämmanderätt och i vilka delar denna kan överlämnas till den som fått uppdraget att utföra vården. Av bestämmelsens lydelse förefaller den ”dagliga omsorgen” vara ett snävare begrepp än ”personliga förhållanden”

och följaktligen en begränsning i förhållande till nuvarande bestämmelser. Det bör tydliggöras om en ändring i ansvarsfördelningen är avsedd.

I förslaget till 6 kap. 5 § anges vidare att socialnämnden under vårdtiden har samma *ansvar* som vårdnadshavaren för barnets grundläggande behov. Enligt SKR:s bedömning bör det även tydligt framgå att socialnämnden, utöver den bestämmanderätt som tillkommer nämnden enligt 6 kap. 4 §, har samma *befogenheter* som vårdnadshavaren vad gäller barnets grundläggande behov. I utkastet anges att vägledning för socialnämndens bestämmanderätt i förhållande till vårdnadshavarens ska kunna utläsas av de grunder för vård som framgår av ansökan om vård och av innehållet i vårdplanen. Enligt SKR framstår det emellertid som mindre sannolikt att ansökan om vård och den då aktuella vårdplanen kommer att redogöra för alla de behov barnet eller den unge kan komma att ha under vårdtiden. En del av de beslut som nämnden behöver fatta med stöd av bestämmanderätten kan vidare handla om sådana saker som inte är direkt relaterade till grunden för vård men som behövs för att barnet eller den unge ska kunna leva som andra jämnåriga. Det kan därtill under vårdens gång uppkomma nya behov varför ansökan inte kommer kunna ge det stöd som efterfrågas.. Det är angeläget att det ges konkret vägledning i vilka frågor som socialnämnden respektive den som uppdragits vården har ansvar och befogenhet.

Även om det inte går att uttömmande räkna upp alla beslut som kan tas i vårdnadshavarnas ställe är det angeläget att i utkastet lyfta upp vissa frågor som inte sällan vållar problem vid omhändertaganden av barn. Det gäller särskilt barns rätt till skolgång, och då särskilt barn i grundskoleåldern. Kontinuitet i skolgången är en skyddande och hälsofrämjande faktor för placerade barn och det är därför viktigt att det tydliggörs att socialnämnden – vid såväl frivillig vård som tvångsvård – är behörig att ansöka om skolplats samt att socialnämnden också får ha direktkontakt med den nya skolan för att både kunna lämna och ta emot information om barnet. Samråd ska självklart ske med vårdnadshavarna i det fall det går, men föräldrar till barn som är placerade har sällan viljan eller förmågan att engagera sig i barnet när barnet väl har blivit placerat, inte minst när det kommer till val av skola. Det gör att det kan ta flera veckor innan barnet får en skolplats när barnet placerats i en annan kommun. Det råder vidare en viss osäkerhet ute på skolorna huruvida socialnämnden är behörig att ansöka om skolplats för ett barn som är placerat. Även om problemet inte är lika uttalat när det gäller äldre barn – vilket bl.a. beror på att barn i gymnasieåldern själva kan föra sin talan i mål och ärenden enligt skollagen (29 kap. 12 § skollagen) – bedöms behovet för socialtjänsten att kunna lämna uppgifter till den nya skolan, vara lika stort.

Det är därtill angeläget att barn och unga som omhändertagits så långt det är möjligt får leva som andra jämnåriga. Idag är det exempelvis nödvändigt

att ha tillgång till digitala tjänster för att det dagliga livet ska fungera. En vanlig sådan är BankID som behövs för att kunna använda Swish eller logga in på 1177 för den som fyllt 13 år.

Placerade barn har normalt sett sina vårdnadshavare som förmyndare. Det är mycket vanligt att vårdnadshavare till exempelvis familjehemsplacerade barn inte vill medverka till att ge sina barn betalkort, varken själva eller genom att lämna en fullmakt. Det kan bero på föräldrarnas personliga omständigheter men också på en ovilja att samarbeta kring barnets placering. Oavsett orsak medför detta betydande problem i vardagen för dessa barn. Vissa placerade barn saknar möjligheter att kunna köpa en fika i skolans cafeteria, en biobiljett eller åka buss. Det finns en risk att barn och unga som är omhändertagna känner sig utanför på grund av att de inte kan betala på samma sätt som t.ex. deras klasskompisar. SKR och Svenska Bankföreningen skickade i augusti en gemensam skrivelse till Justitiedepartementet för att uppmärksamma regeringen på denna problematik. I skrivelsen föreslås att socialnämnden ska kunna anmäla behov av en god man till överförmyndaren som i sin tur kan utse en god man som företrädar barnet gentemot banken och säkerställa att barnets kan göra vardagliga betalningar. I praktiken skulle det sannolikt ofta innebära att en familjehemsförälder, personal på HVB-hem eller annan lämplig person utses till god man att företräda barnet gentemot banken i ett begränsat uppdrag (Familjehemsplacerade barn betalningsmöjligheter, 20 augusti 2025).

## **Avsnitt 11.5 Umgänge**

Det föreslås att det av 7 kap. 1 § ska framgå att socialnämnden ansvarar för att barnet eller den unge ges möjlighet till umgänge med syskon och andra närstående. Eftersom det finns särskilda regleringar om just "umgänge" i förhållande till vårdnadshavare och föräldrar anser SKR att det bör övervägas om inte "kontakt" är ett bättre uttryck. Det korresponderar även med terminologin i socialtjänstlagens regleringar om vård av barn och unga utanför det egna hemmet i 22 kap. socialtjänstlagen. Liksom SKR tidigare anfört bör det även här övervägas om en dubbelreglering i förhållande till bestämmelserna i socialtjänstlagen är nödvändig.

## **Avsnitt 12.3 Tilldela plats på ett särskilt ungdomshem**

SKR delar utkastets bedömning att det är viktigt att den unge inte placeras på ett särskilt ungdomshem som innebär mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt. Av utkastet följer att socialnämnden, precis som SiS, vid val av placering ska beakta proportionalitetsprincipen. Säkerhetsklassningen vid SiS kan variera mellan olika avdelningar på samma hem. SKR anser därför att det behöver tydliggöras huruvida

socialnämnden ska göra en proportionalitetsbedömning i det fall den unge flyttas till en annan avdelning inom samma institution eftersom det inte är givet att detta föranleder ett nytt placeringsbeslut. Att flytta den unge till en avdelning med högre säkerhetsklassning kan vidare vara en åtgärd som behöver ske med kort varsel. Att socialnämnden dessförinnan ska göra en proportionalitetsbedömning och möjligen även fatta ett nytt placeringsbeslut riskerar att fördröja åtgärder som behövs för att säkerställa den unges eller andra placerades trygghet.

I förslaget till 15 kap. 3 § anges att ”om socialnämnden beslutat att ett barn eller en ung person ska placeras i ett särskilt ungdomshem ska Statens institutionsstyrelse föreslå en lämplig plats i ett sådant hem”. Socialnämnden kan emellertid inte fatta något placeringsbeslut förrän SiS föreslagit en lämplig plats, eftersom ett placeringsbeslut ska innehålla uppgifter om var den unge ska vara placerad. SKR anser därför att det vore lämpligare att bestämmelsen utgår ifrån att socialnämnden ”bedömer” eller ”bedömt” att ett barn eller en ungdom ska placeras i ett särskilt ungdomshem snarare än ”beslutat”.

### **Avsnitt 13.1 Socialnämndens ansvar att följa, överväga och pröva vården**

I förslaget till 8 kap. 1 § görs ett tillägg om att när socialnämnden följer vården så kan det ske genom samtal med en god man för ensamkommande barn. I skälen till förslaget förs ett resonemang om att det kan finnas även andra barn som saknar vårdnadshavare. Tillfällig vårdnadshavare lyfts då fram som en lösning för dessa barn. SKR vill i detta sammanhang uppmärksamma att tillfälliga vårdnadshavare utses i särskilt akuta situationer i regel i samband med någon form av kris, men att det är mer vanligt att interimistiskt förordna en särskilt förordnad vårdnadshavare i avvaktan på att en särskilt förordnad vårdnadshavare blir utsedd. SKR anser att det i skälen eller författningskommentar bör tydliggörs att ”vårdnadshavare” i 8 kap. 1 § fjärde punkten avser även den som utsetts tillfälligt eller interimistiskt.

### **Avsnitt 13.2 Socialnämnden ska regelbundet överväga och pröva om omhändertagandet för vård fortfarande behövs**

I utkastet förslås att nuvarande bestämmelse om att socialnämnden minst en gång var sjätte månad ska överväga ett omhändertagande, även ska omfatta omhändertagande för vård på grund av anknytning. Om regeringen väljer att gå vidare med förslaget om omhändertagande för vård på grund av anknytning är det enligt SKR rimligt att även den vården regelbundet ska övervägas. I utkastet förs dock inga resonemang om vilka aspekter som

bör beaktas vid ett sådant övervägande. SKR efterfrågar därför exempel på vad som ska övervägas. En viktig fråga är exempelvis om socialnämnden regelbundet ska följa upp själva anknytningen.

## **Avsnitt 15.1 När omhändertagande för vård ska upphöra**

Om regeringen väljer att gå vidare med förslaget om omhändertagande för vård på grund av anknytning anser SKR att det måste tydliggöras under vilka förutsättningar som ett omhändertagande kan upphöra. I utkastet hänvisas enbart till att vården i likhet med vård enligt 2 och 3 §§ LVU ska upphöra när vården inte behövs, men några exempel ges inte. Eftersom omständigheterna skiljer sig väsentligt från de fall då vården prövas i förhållande till 2 och 3 §§ LVU anser SKR att utkastet behöver ge ytterligare vägledning i hur bestämmelsen ska tillämpas. SKR efterfrågar även ett tydliggörande av vad som sker om det aktuella familjehemmet till vilket barnet knutit an av något skäl inte kan fortsätta sitt uppdrag.

I utkastet beskrivs vad som händer med omhändertagandet efter att en ansökan om vård på grund av anknytning har prövats av förvaltningsrätten. Det anges där att om förvaltningsrätten, i motsats till socialnämnden, anser att de ursprungliga förutsättningarna för omhändertagandet fortfarande finns bör ansökan avslås och omhändertagandet på grund av förhållandena i hemmet fortsätter (s. 294). SKR ställer sig frågande till att förvaltningsrätten i denna situation ska överpröva socialnämndens bedömning att vården enligt 2 § ska upphöra. Ett beslut av socialnämnden om att vården ska upphöra kan inte överklagas, och en sådan överprövning som beskrivs är alltså idag inte möjlig. SKR efterfrågar ett mer utvecklat resonemang kring detta. Det behöver även beskrivas vilket handlingsutrymme som socialnämnden i sådana fall kommer ha efter förvaltningsrättens dom i frågan om vårdens upphörande.

## **Avsnitt 15.2 En begäran om att omhändertagandet ska upphöra kan i vissa fall avvisas**

SKR tillstyrker att rätten att begära att vården ska upphöra tydligt kommer till uttryck i lag samt att det införs en begränsning av en vårdnadshavares möjligheten att begära att vård enligt 2 § LVU ska upphöra. En sådan begränsning bör dock enligt SKR:s bedömning gälla även när en vårdnadshavare begär att en omgäncesbegränsning eller beslut om hemlighållande av vistelseort ska upphöra.

## Avsnitt 21.1 Offentligt biträde och ställföreträdare

SKR ställer sig positiv till att rätten till offentligt biträde utökas. I förslaget till 17 kap. 2 § anges dock att ett offentligt biträde ska förordnas till en förälder med reglerad umgängesrätt om föräldern uttrycker en vilja att överklaga beslut om placering. Enligt SKR:s bedömning är emellertid inte föräldern att anse som part i ett ärende om placering. Om någon ändring av det förhållandet inte är avsedd anser SKR att bestämmelsen behöver ges en annan utformning. Om en förälder med reglerad umgängesrätt däremot framgent ska anses kunna överklaga ett placeringsbeslut anser SKR att det behöver finnas överväganden som förklarar att en ändring i sak är avsedd.

I förslaget till 17 kap. 3 och 4 §§ regleras frågan om när olika offentliga biträden ska förordnas för vårdnadshavare och barn. SKR anser att det behöver tydliggöras att olika offentliga biträden även ska förordnas i förhållande till en förälder med reglerad umgängesrätt.

## Avsnitt 26 En ny lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården

Med anledning av den korta remisstiden har SKR inte haft möjlighet att svara på remissen i denna del.

## Avsnitt 31.2 Ekonomiska konsekvenser

I utkastet beskrivs att delar av förslagen medför ökade kostnader för kommunerna och att finansieringsprincipen därför ska tillämpas. Förslaget att socialnämnden ska erbjuda vårdnadshavare och föräldrar stöd för ökad delaktighet i barnets vård och utveckling i föräldrarollen innebär en ambitionshöjning, som enligt utkastet beräknas öka kommunernas kostnader med cirka 27 miljoner kronor per år. Den nya grunden för omhändertagande på grund av anknytning kan leda till längre vårdtider för vissa barn i familjehem och därmed ökade kostnader för kommunerna. I utkastet bedöms dock kostnadsökningen bli marginell, då flyttningsförbudet till viss del tas bort och det införs en begränsning i möjligheten att begära att omhändertagandet ska upphöra.

Av utkastets resonemang kan det enligt SKR:s bedömning utläsas att anknytningsgrunden är avsedd att möjliggöra en mer långsiktig stabilitet för barnet än vad flyttningsförbudet ger utrymme för. Flyttningsförbudet beskrivs som ett i huvudsak tidsbegränsat och tillfälligt skydd, medan anknytningsgrunden kan tillämpas under längre tid i de fall där barnets anknytning till familjehemmet bedöms väga tungt. Detta innebär att även om anknytningsgrunden i formell mening ersätter flyttningsförbudet för barn som vårdas på grund av hemförhållandena, kan den – utifrån hur den

är utformad och motiverad i utkastet – i praktiken medföra ett mer varaktigt boende i familjehemmet och därmed ökade kostnader över tid. Det går att anta att grunden för vård på grund av anknytning snarare kommer att öka än minska över tid och att det därmed i majoriteten av fallen inte kommer finnas förutsättningar för att besluta om att vården ska upphöra.

Därutöver innebär flera förslag skärpta krav på socialnämndens handläggning och utredningar, bland annat genom krav på att ansökan om omhändertagande ska redovisa vårdens innehåll, mål och genomförande samt barnets eller den unges sociala nätverk. Dessa krav kan sammantaget leda till mer omfattande utredningsarbete och ökade arbetsinsatser för socialnämnderna. I utkastet finns dock ingen särskild kostnadsberäkning av dessa konsekvenser, utan regeringen förefaller utgå från att de antingen är av begränsad omfattning eller kan hanteras inom befintliga resurser. Detta antagande behöver dock problematiseras, då även mindre ökningar i krav på handläggning och dokumentation kan få samlade kostnadseffekter i den kommunala verksamheten.

Enligt SKR innebär flera av förslagen en ambitionshöjning och förändrade krav på socialnämndernas arbete, bland annat genom tydligare reglering av barns rättigheter, ökade krav på dokumentation, mer komplexa bedömningar samt behov av kompetensutveckling och juridiskt stöd. Även om reformen inte uttryckligen syftar till att öka antalet omhändertaganden, innebär de förändrade och i vissa delar utvidgade förutsättningarna för omhändertagande – både avseende hemförhållanden och den unges eget beteende – en normativ förskjutning som i praktiken kan leda till fler omhändertaganden och längre vårdtider. Detta är i sig kostnadsdrivande, särskilt då heldygnsvård och placeringar utgör några av socialtjänstens mest resurskrävande insatser.

SKR anser därför att utkastets ekonomiska analys inte fullt ut belyser reformens samlade effekter för kommunerna. I synnerhet saknas en mer fördjupad kostnadsbedömning av hur ökade volymer, längre placeringar och höjda kvalitets- och rättssäkerhetskrav påverkar kommunernas ekonomi över tid. För att förslagen ska kunna genomföras på ett adekvat och hållbart sätt krävs en förnyad och fördjupad kostnadsberäkning som säkerställer att kommunernas ökade kostnader fullt ut kompenseras.

Sveriges Kommuner och Regioner

Anders Henriksson  
Ordförande

*Liberalerna lämnar särskilt yttrande enligt bilaga 1.*

Arbetsutskottet  
2026-01-19

***Särskilt yttrande från Liberalerna, Arbetsutskottet 2025-01-19***

**Förslag till lagrådsremiss För barns rättigheter och trygghet - En ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga**

**Allmänna synpunkter**

- Säkerställ att reformen stärker barns långsiktiga trygghet, inte endast rättssäkerheten i besluten.
- Tydliggör att barnets bästa ska omfatta stabilitet, skolframgång och hälsa även efter avslutad vård.
- Inför uppföljningsskyldighet och kvalitetskrav som ger faktisk kunskap om hur barnen klarar sig efter samhällsvården, så att de långvariga bristerna åtgärdas.
- Barn omhändertagna av samhället och i synnerhet med tvång, ska tillerkännas en särställning i förhållande till samtliga välfärdstjänster då samhället övertagit föräldraansvaret för dessa barn. Det innebär exempelvis snabbare tillgång till specialpedagogiskt stöd i skolan, hälso- och sjukvårdsinsatser, biståndsbedömda socialtjänstinsatser och stöd för fritidsaktiviteter, både under vårdtiden och så länge kontakten med socialtjänsten fortsätter efter avslutad tvångsvård.

**Avsnitt 7.2 Förutsättningarna för vård på grund av förhållande i hemmet och eget beteende**

- Precisera begreppen *negativ social kontroll* och *destruktivt beteende* så att de inte tolkas för brett.
- Inför en tydlig proportionalitetsprincip när flera grunder vägs samman i en "sammantagen bedömning".
- Förtydliga att lagens syfte är skydd, inte moralisk normering.

**Avsnitt 8 Omhändertagande för vård på grund av anknytning**

- Säkerställ att bestämmelsen inte leder till förlängd tvångsvård i fall där vårdnadsöverflyttning vore mer lämplig.

**Avsnitt 13.1 Socialnämndens ansvar att följa, överväga och pröva vård**

- Inför lagstöd som möjliggör för kommuner och socialnämnder att följa upp omhändertagna barns utveckling på aggregerad nivå – betyg/skola, hälsa, tandstatus.
- Inför krav på socialnämnden att återkommande följa upp det omhändertagna barnets skolresultat, hälsovård och tandvård under hela vårdtiden.
- Klargör att tillsynsansvaret omfattar att aktivt verka för att barnet får utbildning och regelbunden vård, inte enbart att kontroll sker vid första övervägandet.

#### **Avsnitt 15.1 När omhändertagande för vård ska upphöra**

- Förläng uppföljningstiden efter avslutad vård till minst ett år.
- Inför tydlig skyldighet för socialnämnden att säkra barnets fortsatta skolgång, hälsa och stöd vid övergången till självständighet.
- Klargör hur förslagen i SOU 2023:66 om stärkt eftervård ska integreras i den nya lagen. Eftervård bör erbjudas fram till som ett minimum att den unge klarat sina gymnasiestudier samt haft möjlighet att ordna med vidare studier eller egen försörjning.

#### **Avsnitt 26 En ny lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården**

- Tydliggör kriterierna för när ”förhöjd säkerhet” får användas så att det inte blir standardnivå.
- Säkerställ extern tillsyn, läkarkontroll och dokumentationskrav vid användning av ingripande befogenheter.